

Anteckningar från Miljövännernas möte den 28 februari på Tovetorp.

Dagens tema: Havsörnen i Sverige

Dagens expert: Peter Hellström, Naturhistoriska Riksmuseet.

Peter har en bakgrund som forskare på Stockholms Universitet där han arbetet bland annat med populationscykler hos migrerande smågnagare och hur dessa cykler påverkar predatorer som fjällräv och rovfåglar. Peter leder numera Projekt Havsörn som stöds av Naturvårdsverket.

Peter berättade om havsörnen i Sverige vars population har utvecklats mycket positivt under de senaste decennierna, från att bara ha varit ca 50-60 mestadels sterila par för 40 år sedan till ca 630 fertila idag. Havsörnen fridlystes så tidigt som 1924. Det som reducerade beståndet på 1950/70-talet var miljögifter, bland annat PCB och DDT. Detta gjorde att Projekt Havsörn startades 1971, projektet hade som syfte att ge stöd och skydd (bland annat genom vinterutfordring och skydd av boplatser), stödja/koordinera forskningsverksamhet (kring populationsekologi och miljögifters inverkan på beståndet), bedriva internationellt samarbete, och informera om rovdjursfrågor speciellt havsörnen.

Under 1800-talet omfattade havsörnens utbredningsområde i stort sett hela landet. Återhämtningen de senaste decennierna har inneburit att i stort sett hela östra kusten från norr till söder nu har ett sammanhängande bestånd av havsörn som sprider sig inåt landet, ofta via de stora sjöarna. Det visar sig också att beståndet av örn kan vara mycket tätt – par kan ibland häcka bara några kilometer från varandra (800 m i något fall). Man noterar alltså en påtaglig förtätning av kustbeståndet och bestånden i Mälaren/Hjälmaren, detta innan havsörnen egentligen återkommit till Västkusten där arten var vanligt förekommande på 1800-talet.

Undersökningarna visar att häckningsramgången hos havsörnen ligger på 65-75%. 2014 märktes 452 ungar inom ramen för Projekt Havsörn. I Sörmland där beståndet började öka från 1986 uppskattar man att det finns ca 80 havsörnsrevir varav 55 är besatta. Det är troligt att vi har 2 par i Likstammen-trakten.

Havsörnen väger ofta 6-7 kg och kan ha ett vingspann på 2,5 m. De blir köns mogna och utfärgade vid 5-6 års ålder, blir i genomsnitt 18 år gamla (den äldsta noterade i Sverige blev 33,5 år). Paren håller oftast ihop år efter år, de får 1 eller 2 ungar men häcker inte nödvändigtvis varje år. Ungfåglar kan röra sig över mycket stora områden men de kommer ofta tillbaka till det område där de föddes, bildar par där och häckar inom några, upp till 100 km från där de kläcktes.

Bobalarna kan bli massiva, 2 m höga och väga ett ton. De placeras oftast i höga träd, 20-30 m upp, men häckningar på marken förekommer också. Paren börjar

förbereda sig för häckningen redan på hösten/vintern då man kan se spelflykt som kan vara spektakulär. Äggläggningen kan ske redan i februari och perioden februari-april är en utomordentligt känslig tid då man bör undvika alla besök i närheten av örnböns.

Peter redogjorde för vilken typ av verksamhet som Projekt Havsörns numera bedriver. Man har i princip slutat med vinterutfordring, men forskningen är fortfarande intensiv och består bland annat i att man tar blodprover på ungar, samlar in rötägg samt tar fjädrar för analyser av miljögifter. Fjädrarnas teckning är också en sorts fingeravtryck och som kan användas för att identifiera individer. Projektet inventerar givetvis antalet häckande par och häckningsframgången. Man ringmärker och tar prover på ungar under maj-juni. Till detta har projektet ca 25 ringmärkare och ca 300 personer som fungerar som räknare/inventerare.

Peter diskuterade aktuella frågor kring havsörnsbeståndet, tex hur länge ökningen av antalet örns kommer att hålla i sig, örns eventuella roll vad gäller ejderns minskande antal (troligen har örnen ingen avgörande roll), och rapporter i media om ökande miljögifthalter i örns vid Bottenhavskusten (alltför litet underlag för att avgöra om detta är ett problem). De viktigaste orsakerna till mortalitet bland havsörns idag är kollisioner med tåg (örns liksom andra rovfåglar äter på kadaver utefter järnvägsspåren – 190 kända dödsfall av örns 2000-2007 på grund av tåg!), samt blyförgiftning (örns äter påskjutna kadaver eller rester från jakten där blyhagel/splitter finns med i köttet). Ett problem för örns i Norrland är samerna som till och med genom Sametinget anser att örns utgör ett allvarligt hot mot rennäringen.

Sammanfattningen skriven av Olof Lindén